

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ЗАГОРУЛЬКО МАРІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.01/.09:[373.3.011.3-051:37.02]](477)(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКО-ДІАГНОСТИЧНИХ
УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ДИСЦИПЛІН**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.
Роботу виконано в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
МАЛИХІН Олександр Володимирович,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу дидактики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЕНКО Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практики англійського
усного і писемного мовлення;

кандидат педагогічних наук,
ДЕЛІКАТНА Наталія Миколаївна,
спеціалізована школа № 80 Печерського
району міста Києва, заступник директора з
навчально-виховної роботи.

Захист відбудеться «23» грудня 2021 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 418.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://undip.org.ua/> та в науковій бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д.

Автореферат розісланий «23» листопада 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Онопрієнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Перетворення знаннево-орієнтованої парадигми освіти на компетентнісно-орієнтовану потребує суттєвого оновлення процесу фахової підготовки студентів у системі вищої школи загалом та студентів – майбутніх учителів – у системі вищої педагогічної школи зокрема. Зміна напряму провідного освітнього вектора забезпечується реалізацією положень компетентнісного підходу в організації освітнього процесу закладів вищої освіти. Підготувати майбутнього вчителя початкової школи до ефективної й функційно-результативної професійно-педагогічної діяльності на компетентнісній основі – одне з ключових завдань, котре має бути виконаним у контексті забезпечення кардинального оновлення системи загальної середньої освіти.

Грунтовний аналіз нормативно-правової бази (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020 р.), Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р.), Професійний стандарт «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020 р.), Державний стандарт початкової освіти (2018 р.)), що прямо чи опосередковано впливає на підготовку майбутніх учителів початкової школи, свідчить про актуалізацію потреби формування в них різних видів умінь як невіддільних складників розвитку їхньої педагогічної компетентності та професійно-значущих компетентностей нижчого ієрархічного порядку.

Наукові засади вивчення питань організації та здійснення педагогічно-доцільного дослідження та діагностування висвітлюються в психолого-педагогічних працях (О. Абдулліна, С. Алексеєва, Н. Арістова, І. Бех, Н. Бібик, Н. Богданець-Білокаленко, А. Богуш, В. Бондар, М. Бурда, М. Вашуленко, Л. Величко, П. Гальперін, С. Гончаренко, О. Горошкіна, В. Давидов, Н. Делікатна, Т. Засекіна, Д. Ельконін, М. Єрофеева, О. Іонова, Л. Калініна, В. Кизенко, О. Коваленко, В. Корнят, Г. Костюк, В. Краєвський, О. Кривонос, О. Леонтєв, О. Локшина, О. Ляшенко, І. Малафіїк, О. Малихін, Ю. Мальований, С. Мартиненко, О. Онопрієнко, І. Осадченко, В. Паламарчук, О. Пометун, Р. Попов, С. Рубінштейн, Л. Савенкова, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Н. Талізінна, О. Топузов, М. Фіцула, А. Хуторської, В. Чайка, Л. Шелестова, М. Шмир, О. Янкович, М. Ярмаченко, О. Ярмоленко).

Наявність різних наукових підходів до розуміння та трактування педагогічних феноменів у психолого-дидактичній площині вивчення дослідних і діагностувальних процесів під час підготовки майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти свідчить про вияв константного інтересу педагогів і психологів до проблеми формування дослідницько-діагностичних умінь у різних суб'єктів освітнього процесу за урахування швидкозмінних умов його організації та здійснення. Одночасно більшість дослідників одностайні в думці, що реалізація дослідно-діагностувальної діяльності в підготовці майбутніх

учителів уможлиблює формування комплексу професійно важливих умінь, серед яких особлива роль належить умінням досліджувати та діагностувати діяльність учнів загалом та учнів початкової школи зокрема.

Філософсько-освітнє підґрунтя виучуваної проблеми формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін визначається провідними положеннями філософії освіти, котрі представлено в наукових доробках В. Андрющенка, Б. Гершунського, С. Гессена, І. Зязюна, М. Кагана, В. Кременя, В. Лугового, В. Огнев'юка.

Особливості та специфіка організації освітнього процесу в закладах вищої освіти (з акцентуацією на підготовку вчителя загалом та вчителя початкової школи зокрема) представлено в наукових працях А. Алексюка, С. Архангельського, В. Буряка, В. Гриньової, В. Євдокімова, М. Євтуха, Л. Кондрашової, О. Лаврентьєвої, В. Лозової, О. Малихіна, І. Прокопенка, Л. Хомич. Загальнодидактичними та психолого-дидактичними основами дослідження простих і комплексних умінь є праці вітчизняних і зарубіжних учених, які вивчали зміст і структуру професійно-значущих умінь майбутніх учителів (у тому числі й майбутніх учителів початкової школи) (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, Н. Бібік, В. Желанова, І. Зимня, Я. Кодлюк, Н. Кузьміна, Н. Майбородюк, Т. Мишковська, О. Онопрієнко, О. Остряньська, О. Савченко, В. Сластьонін, А. Степанюк та ін.). Питання підготовки до дослідної діяльності порушуються в дослідженнях Л. Артемової, А. Богущ, І. Бега, В. Білоусової, О. Гриви, О. Запорожця, Б. Кобзаря, І. Кона, О. Кононко, Г. Майбороди, В. Мухіної, В. Оржеховської, С. Рубінштейна, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, О. Ярмоленка. Над розробленням ефективних методів і форм підвищення пізнавальної та творчої активності студентів працюють учені-педагоги Г. Артемчук, А. Вербицький, С. Заскалета, М. Князян, В. Ковальчук, Є. Спіцин. Вивченням проблеми формування діагностичних умінь майбутніх педагогів займалися О. Безпалько, П. Гальперін, Г. Гац, М. Єрофеева, В. Корнят, О. Кривонос, С. Мартиненко, Л. Савенкова, Н. Талізінна, М. Фалько.

Актуальність проблеми, необхідність її вирішення зумовлені також наявними суперечностями між:

- наявністю суспільно зумовленої потреби в модернізації освіти в цілому й вищої освіти зокрема на засадах реалізації положень компетентнісного підходу до процесу й результатів навчання та відсутністю функціональних механізмів практичного втілення теоретичних і власне методологічних напрацювань учених;

- об'єктивною потребою суспільства у підготовці компетентних педагогічних фахівців для системи початкової освіти та невизначеністю сутності та змісту професійної компетентності вчителя початкової школи;

- розумінням студентами необхідності й значущості формування дослідницько-діагностичних умінь та недостатнім рівнем наявних знань, сформованості вмій, практичного досвіду їх використання на мотиваційно-ціннісній основі, що й є ознаками сформованості дослідницько-діагностичних умінь;

- необхідністю формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи та відсутністю обґрунтованого дидактико-методичного забезпечення процесу її формування;

- усвідомленням наявності дидактичного потенціалу психолого-педагогічних дисциплін щодо формування досліджуваного феномену та відсутністю розробленої моделі формування дослідницько-діагностичних умінь у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Отже, актуальність, недостатня розробленість питань удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті формування дослідницько-діагностичних умінь, а також необхідність усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної праці **«Формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну працю виконано в межах реалізації плану науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України «Прогнозування розвитку загальної середньої освіти як рівневої системи» (№ державної реєстрації 0116U003185, 2016-2018 рр.).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 3 від 26.03.2015 р.) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.10.2015 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати структурно-функційну дидактичну модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін й експериментально перевірити її дієвість в освітньому процесі на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов.

Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання *таких завдань*:

1. Висвітлити й узагальнити наукові ідеї вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо вивчення проблеми формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів.

2. Визначити сутність поняття, зміст і структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи.

3. Дефініціювати дидактичні умови формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін як фундаційну основу розроблення відповідної дидактичної моделі.

4. Теоретично обґрунтувати структурно-функційну дидактичну модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

5. Експериментальним шляхом перевірити дієвість авторської структурно-функційної дидактичної моделі в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти.

Об'єкт дослідження – психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – структурно-функційна дидактична модель та сукупність дидактичних умов формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Гіпотеза дослідження полягає в *припущенні* про те, що розроблення, теоретичне обґрунтування структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, фундаційну основу якої становить створення відповідної сукупності провідної та супідрядних дидактичних умов, а також її імплементація в освітню діяльність педагогічних закладів вищої освіти забезпечить суттєве підвищення ефективності та функційної результативності формування досліджуваного дидактичного феномена.

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження було застосовано комплекс взаємопов'язаних наукових **методів:**

- *теоретичних* (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, зіставлення різних наукових підходів щодо вивчення досліджуваної проблеми, прогнозування та моделювання) – задля висвітлення теоретичних основ формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, визначення сутності поняття, змісту та структури дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи, дефініціювання дидактичних умов формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін як фундаційної основи розроблення авторської дидактичної моделі;
- *емпіричних* (анкетування, бесіди, опитування, дискусії, спостереження за роботою студентів з метою вивчення стану досліджуваної проблеми на практиці, педагогічна рефлексія, педагогічний експеримент) – задля отримання даних щодо дієвості розробленої авторської структурно-функційної дидактичної моделі;
- *статистичних* (визначення середнього арифметичного та критерію узгодженості Пірсона χ^2) – задля статистичного оброблення отриманих даних та встановлення статистичної значущості результатів експериментальної роботи;
- *графічних* – задля наочного відображення результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося упродовж 2017-2021 рр. на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено й дефініційовано сукупність дидактичних умов як фундаційну основу для розроблення та теоретичного обґрунтування

структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін (*провідна дидактична умова*: інтеграція самоосвітньої й академічної діяльності майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін на засадах збільшення науково-дослідної складової; *супідрядні дидактичні умови*: індивідуалізація процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін як засіб забезпечення потребісно-мотиваційної основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; створення ІТ-дидактичного середовища формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи; стратегізація процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін; активація дослідно-рефлексійної діяльності студентів – майбутніх учителів початкової школи); визначено сутність поняття, зміст і структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи як єдність чотирьох взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів (мотиваційно-дослідницького; когнітивно-конструктивного; діяльнісно-проектного; рефлексійно-діагностувального), критерії, показники й рівні вияву їхньої сформованості; розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено структурно-функційну дидактичну модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, яка включає чотири компонентних блоки: методологічно-дослідний; визначення когнітивно-конструктивної основи; реалізації дослідно-діагностувальної діяльності; забезпечення рефлексійності дослідно-діагностувальної діяльності;

- *уточнено* сутність понять «дослідницько-діагностичні вміння майбутніх учителів початкової школи», «дидактичні умови формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи» «структурно-функційна дидактична модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін»;

- *конкретизовано* особливості й специфіку застосування положень компетентнісного підходу в інтегративному поєднанні з положеннями інших методологічних підходів у педагогічному закладі вищої освіти в контексті формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексійний) і вимоги до рівнів (високого, достатнього, середнього, низького) сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи та відповідний діагностувальний інструментарій.

Подальшого розвитку набули положення дидактики вищої школи щодо змісту, організації та здійснення навчання психолого-педагогічних дисциплін у межах професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також щодо форм організації, методів і засобів формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін у педагогічних закладах вищої освіти України.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в апробації структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін у педагогічних закладах вищої освіти України; підготовці методичних рекомендацій для викладачів і студентів педагогічних спеціальностей щодо формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи. Матеріали розроблених методичних рекомендацій, дисертації та відповідних розділів колективних монографій можуть бути використані в підготовці майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти України, системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи; під час викладання психолого-педагогічних дисциплін студентам педагогічних спеціальностей у вищій педагогічній школі; укладання підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій для студентів педагогічних закладів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 013 Початкова освіта; організації та проведення педагогічної практики.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 155 від 29.10.2021 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1029-33/03 від 01.09.2021 р.); Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1952 від 29.09.2021 р.); Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (довідка № 423 від 25.10.2021 р.).

Особистий внесок здобувачки. Основні положення, ідеї, рекомендації та висновки, котрі представлено в дисертаційній праці, належать авторці роботи. У науковій статті, написаній у співавторстві [6], авторці належать наукові ідеї щодо узагальнення дидактичного потенціалу психолого-педагогічних дисциплін у контексті формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи. У розділах монографій, написаних у співавторстві, авторці належать: загальнодидактичні положення щодо формування методологічної компетентності майбутніх учителів [17] та узагальнювальні положення щодо визначення рекомендацій стосовно формулювання методологічних основ визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання [18].

Апробація результатів дисертаційної праці. Основні теоретичні й практичні висновки й узагальнення результатів дослідження оприлюднено під час виступів на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема:

- *міжнародних*: «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (м. Київ, 2017 р.), «Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (м. Київ-Слупськ, 2017 р.), «Молоді вчені 2018 – від теорії до практики» (м. Дніпро, 2018 р.), «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (м. Харків, 2018 р.), «Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклики для університетів наук про життя» (м. Київ, 2018 р.), «Якість вищої освіти:

українська національна система та європейські практики» (м. Київ, 2018 р.), «Наукові тренди постіндустріального суспільства» (м. Рівне, 2020 р.);

- *всеукраїнській*: «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології» (м. Запоріжжя, 2018 р.).

Публікації. За темою дослідження авторкою опубліковано 19 наукових і науково-методичних праць, із яких (2 – розділи в колективних монографіях, 1 – методичні рекомендації, 6 – статті у фахових виданнях України, 2 – статті в зарубіжних періодичних виданнях, 8 – тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня (міжнародних і всеукраїнській).

Структура дослідження. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (347 позицій, із них 17 – іноземними мовами), 3-х додатків (на 25 сторінках). Робота містить 10 таблиць на 8 сторінках, 10 рисунків на 7 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки (основного змісту – 172 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір й актуальність теми дисертаційної праці, конкретизовано її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження, сформульовано гіпотезу, розкрито наукову новизну й практичне значення роботи, подано відомості про апробацію й упровадження отриманих наукових результатів, особистий внесок здобувачки, наведено дані про публікації авторки, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі дисертаційної праці **«Теоретичні основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи»** здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, визначено й обґрунтовано особливості організації освітнього процесу в межах психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти України, уточнено сутність поняття «дослідницько-діагностичні вміння»; з'ясовано зміст і структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи.

Дослідницько-діагностичні вміння майбутніх учителів початкової школи розуміємо як комплікативне особистісне утворення суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності, яке активно й системно формується й розвивається у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Структура дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи – це єдність взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мотиваційно-дослідницького; когнітивно-конструктивного; діяльнісно-проектного; рефлексійно-діагностувального. Високий рівень сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи дає їм змогу ефективно планувати виконання дослідної та діагностувальної роботи; самостійно визначати та формулювати дослідні завдання; творчо та нестандартно розв'язувати науково-педагогічні та професійно-практичні проблеми; аналізувати й узагальнювати необхідну

інформацію про всі компоненти освітнього процесу та індивідуально-психологічні й індивідуально-типологічні особливості суб'єктів освітнього процесу (у тому числі й отриману емпіричним шляхом); добирати діагностувальний інструментарій задля визначення індивідуально-психологічних й індивідуально-типологічних особливостей учнів початкової школи, котрі є максимально впливовими на розвиток особистості учня як суб'єкта освітнього процесу на етапі здобуття початкової освіти; розробляти різні (у тому числі й тестові, а також із використанням інформаційних технологій) завдання задля здійснення контролю й оцінювання (самоконтролю й самооцінювання) засвоєння учнями початкової школи навчального матеріалу (згідно вимог до обов'язкових результатів навчання у відповідній освітній галузі, визначених Державним стандартом) із проєкцією на визначення рівня сформованості (розвитку) ключових і предметних компетентностей, наскрізних умінь; вчасно корегувати освітній процес задля забезпечення досягнення максимальної ефективності засвоєння знань учнями початкової школи на основі інформації, отриманої під час проведення поточного, підсумкового (тематичного, семестрового, річного) оцінювання; упроваджувати інновації в освітній процес закладів початкової освіти в межах академічної свободи щодо вибору форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети; діагностувати навчальні досягнення і результати навчання учнів відповідно до вимог модельних навчальних програм із застосуванням основних форм і способів (усної, письмової, цифрової та практичної); здійснювати рефлексію власної професійно-педагогічної діяльності та залучати учнів початкової школи до рефлексії досягнених результатів навчання.

У другому розділі дисертаційної праці – **«Обґрунтування дидактичних умов та структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін»** – визначено дидактичний потенціал процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін щодо формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; визначено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов як фундаційну основу розроблення структурно-функційної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін; представлено розроблену авторську модель формування досліджуваного дидактичного феномена.

Аналіз психолого-педагогічних джерел (О. Абдулліна, С. Алексєєва, А. Алексюк, О. Антонова, Н. Арістова, С. Архангельський, І. Бех, Н. Бібик, Н. Богданець-Білокаленко, А. Богущ, В. Бондар, М. Бурда, В. Буряк, М. Вашуленко, Л. Величко, Л. Веред, П. Гальперін, С. Гончаренко, О. Горошкіна, В. Гриньова, В. Давидов, Н. Делікатна, О. Дубасенюк, П. Дячук, В. Желанова, Т. Засєкіна, Д. Ельконін, В. Євдокімов, М. Єрофєєва, О. Іонова, Л. Калініна, В. Кизенко, О. Коваленко, В. Корнят, М. Євтух, Л. Кондрашова, Г. Костюк, В. Краєвський, О. Кривонос, О. Лаврентьєва, О. Леонтєв, В. Лозова, О. Локшина, О. Ляшенко, Н. Майбородюк, І. Малафіїк, О. Малихін,

Ю. Мальований, С. Мартиненко, О. Онопрієнко, І. Осадченко, В. Паламарчук, О. Пометун, Р. Попов, І. Прокопенко, С. Рубінштейн, Л. Савенкова, О. Савченко, В. Семиченко, Т. Семенюк, С. Сисоєва, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Н. Талізінa, О. Топузов, М. Фіцула, Л. Хомич, А. Хуторської, В. Чайка, Л. Шелестова, М. Шмир, О. Янкович, М. Ярмаченко, О. Ярмоленко) прямо чи опосередковано пов'язаний із вивченням проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи підтверджує, що в теорії і практиці освіти накопичено суттєвий досвід українських і зарубіжних учених, у наукових працях яких висвітлено теоретично обґрунтовані й експериментально перевірені результати, що є важливими для здійснення подальшого дослідження проблеми формування дослідницько-діагностичних умінь. Найбільш вагомим науковим доробком є: дидактична модель розвитку рефлексивних умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти (О. Андрющенко), технологія диференціації навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах (Є. Гончарова), модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм (Т. Гурткова), модель формування конструктивно-проективних умінь у майбутніх учителів початкової школи (Н. Делікатна), модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до інтегрованого навчання молодших школярів (О. Мурашенко), модель підготовки вчителів до організації науково-дослідницької діяльності учнів (Н. Тягло), модель реалізації дидактичних умов формування усвідомленого ставлення до навчання в учнів початкової школи (Н. Майбородюк), модель технології контекстного навчання майбутніх учителів початкових класів (В. Желанова), технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи (І. Осадченко).

Структурно-функційну дидактичну модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін розуміємо як ідеалізоване представлення процесу формування досліджуваних умінь (як єдності мотиваційно-дослідницького, когнітивно-конструктивного, діяльнісно-проектного та рефлексійно-діагностувального компонентів), що розгортається як послідовна реалізація взаємопов'язаних компонентних блоків: методологічно-дослідного; визначення когнітивно-конструктивної основи; реалізації дослідно-діагностувальної діяльності; забезпечення рефлексійності дослідно-діагностувальної діяльності (рис. 1).

Перший компонентний блок авторської моделі – *методологічно-дослідний*. У межах детермінації змістового наповнення методологічно-дослідного блоку розробленої моделі визначено: стратегічну мету та конкретизовані цілі підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти; методологічну основу процесу формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін; принципи та сукупність дидактичних умов (провідної та супідрядних) формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у

процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Стратегічна мета полягає у формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Конкретизовані цілі передбачають: формування дослідницько-діагностичних умінь як базисної основи розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи; розроблення дидактико-методичного забезпечення процесу системного формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; активацію атракції дослідження й діагностування педагогічних (дидактичних) процесів у психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Методологічну основу процесу формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін складає сукупність компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного й аксіологічного підходів. Реалізація провідних положень *компетентнісного підходу* в підготовці майбутніх учителів початкової школи уможливорює створення сприятливих умов для формування в них професійно-педагогічної компетентності, невіддільним компонентом якої є дослідницько-діагностичні вміння. Дотримання основних ідей *особистісно зорієнтованого підходу* сприяє всебічному розвитку й саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, формуванню ґрунтовної системи теоретичних знань, практичних умінь і навичок, що забезпечують ефективне здійснення ними дослідно-діагностувальної діяльності на практиці. *Діяльнісний підхід* відбивається в активному залученні майбутніх учителів початкової школи до дослідної й діагностувальної діяльності, а також створенні сприятливих умов, необхідних для забезпечення формування високого рівня дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. *Аксіологічний підхід* передбачає формування в майбутніх учителів початкової школи позитивної мотивації та ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, спрямованої на ефективне й результативне навчання й виховання молодого покоління громадян України на етапі здобуття початкової освіти.

На ґрунті аналізу підходів українських науковців щодо вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено й обґрунтовано сукупність дидактичних умов формування в них дослідницько-діагностичних умінь у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, а саме: *провідна дидактична умова* – інтеграція самоосвітньої й академічної діяльності майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін на засадах збільшення науково-дослідної складової; *супідрядні дидактичні умови*: індивідуалізація процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін як засіб забезпечення потребісно-мотиваційної основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; створення ІТ-дидактичного середовища формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи; стратегізація процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін; активація дослідно-рефлексійної діяльності студентів – майбутніх учителів початкової школи.

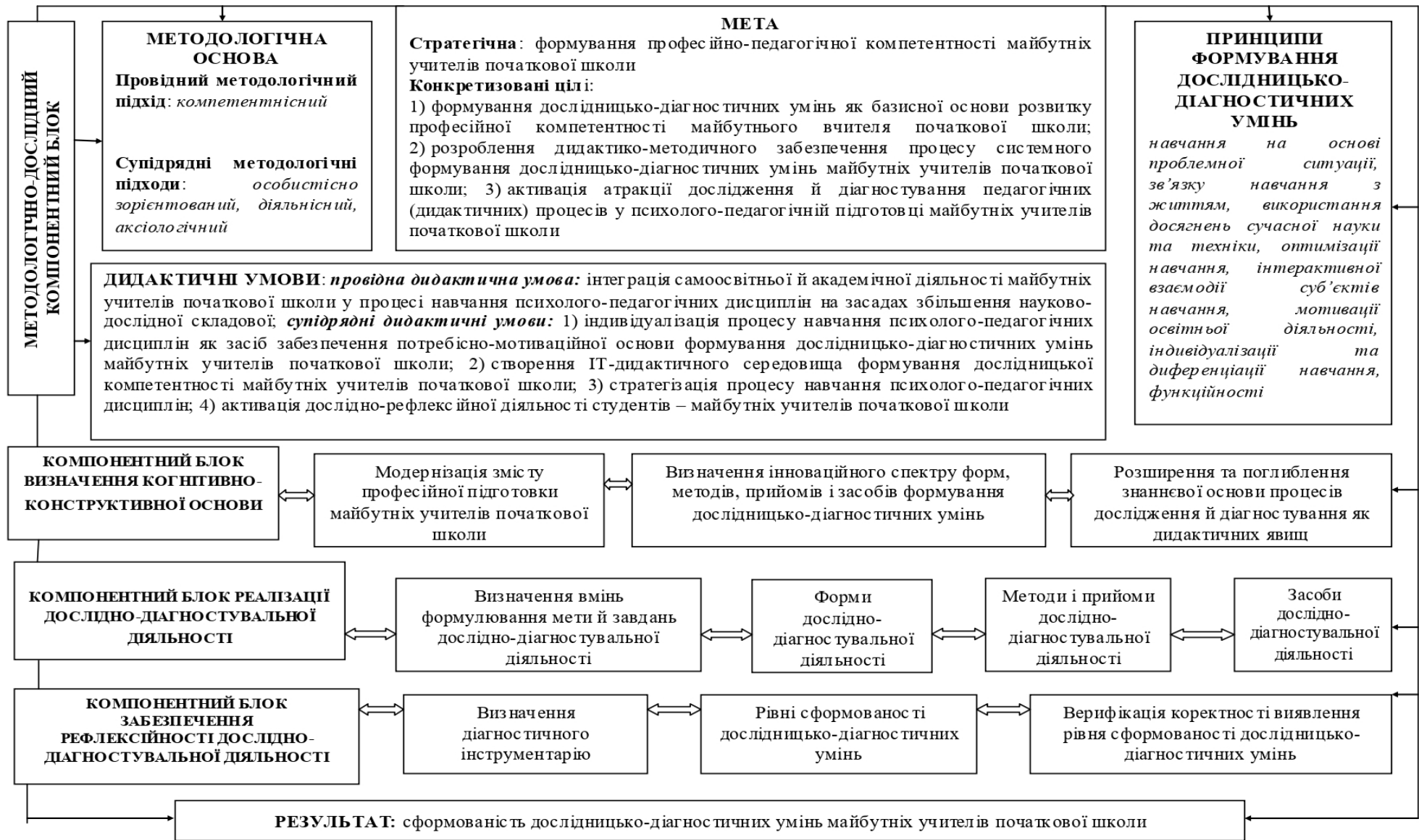

Рис. 1. Структурно-функційна дидактична модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін

До основних принципів формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін відносимо: навчання на основі проблемної ситуації; зв'язку навчання з життям; використання досягнень сучасної науки та техніки; оптимізації навчання; інтерактивної взаємодії суб'єктів навчання; мотивації освітньої діяльності; індивідуалізації та диференціації навчання; функційності.

Другий компонентний блок представленої авторської моделі – визначення когнітивно-конструктивної основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Визначення когнітивно-конструктивної основи передбачає модернізацію змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; визначення інноваційного спектру форм, методів, прийомів і засобів формування дослідницько-діагностичних умінь; розширення та поглиблення когнітивно-знаннєвої основи процесів дослідження й діагностування як дидактичних явищ.

Реалізація дослідно-діагностувальної діяльності майбутніх учителів початкової школи – третій компонентний блок структурно-функційної моделі – передбачає визначення вмінь формулювання мети й завдань дослідно-діагностувальної діяльності, форм, методів і засобів дослідно-діагностувальної діяльності у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Сутність четвертого компонентного блоку авторської моделі полягає в забезпеченні рефлексійності дослідно-діагностувальної діяльності, що зумовлює визначення діагностувального інструментарію, необхідного для вимірювання рівнів вияву сформованості дослідницько-діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи та верифікації коректності отриманих результатів експериментальної роботи.

Теоретична обґрунтованість розробленої структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін надає достатні верифіковані підстави для її експериментальної апробації.

У третьому розділі дисертації – **«Експериментальна апробація дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін»** – представлено експериментальну перевірку дієвості розробленої авторської моделі, описано методiku діагностування рівнів вияву сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін; проаналізовано й узагальнено результати експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент проведено в три етапи (констатувальний (2017-2018 рр.), формувальний (2018-2020 рр.), контрольний (2021 р.).

На констатувальному етапі проведення педагогічного експерименту відповідно до визначених критеріїв та із застосуванням дібраного діагностувального інструментарію (педагогічне спостереження, анкетування, метод незалежних експертів, вивчення досвіду формування професійно-

значущих умінь у майбутніх учителів початкової школи та ін.) було з'ясовано наявний рівень сформованості дослідницько-діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи.

Метою формувального етапу педагогічного експерименту було передбачено перевірку сформульованого на початку дослідження на гіпотетичному рівні припущення про те, що розроблення, теоретичне обґрунтування структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, фундаційну основу якої становить створення відповідної сукупності провідної та супідрядних дидактичних умов, а також її імплементація в освітню діяльність педагогічних закладів вищої освіти забезпечить суттєве підвищення ефективності та функційної результативності формування досліджуваного дидактичного феномена.

Перед початком проведення формувального етапу педагогічного експерименту було визначено дві групи (експериментальна група (ЕГ) – 124 майбутніх учителів початкової школи; контрольна група (КГ) – 120 майбутніх учителів початкової школи). Отже, експериментальною роботою було охоплено 244 респонденти.

Основними формувальними заходами було передбачено реалізацію дидактичних, організаційно-дидактичних і психолого-дидактичних впливів.

Вимірювання рівнів сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи ґрунтувалося на комплексному діагностуванні певної сукупності показників, їх виявів за відповідними критеріями в процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Діагностування рівнів вияву сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи здійснювалося за допомогою дібраного діагностувального інструментарію (валідативних верифікованих методів і методик діагностування). Статистичний аналіз оброблення отриманих результатів здійснювався із застосуванням значення критерію узгодженості Пірсона (χ^2). Результати порівняння рівнів сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи в експериментальній і контрольній групах на контрольному етапі (після реалізації дидактичних, організаційно-дидактичних і психолого-дидактичних впливів як формувальних заходів на формувальному етапі) педагогічного експерименту (табл. 1).

Таблиця 1

Результати порівняння рівнів сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи на контрольному етапі педагогічного експерименту

Рівні	КГ ($n_1=120$)		ЕГ ($n_2=124$)		ЕГ-КГ	Значення критерію	
	осіб	%	осіб	%		$\chi^2_{\text{емпіричне}}$	$\chi^2_{\text{критичне}}$ ($p<0.05$)
Низький	50	41,66	34	27,42	- 14,24	$\chi^2=7,311$	$\chi^2=7,815$
Середній	23	19,17	24	19,36	+ 0,19		
Достатній	24	20,00	27	21,77	+ 1,77		
Високий	23	19,17	39	31,45	+ 12,28		

Розподіл учителів КГ та ЕГ за рівнями сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи свідчить про позитивну динаміку (рис. 2).

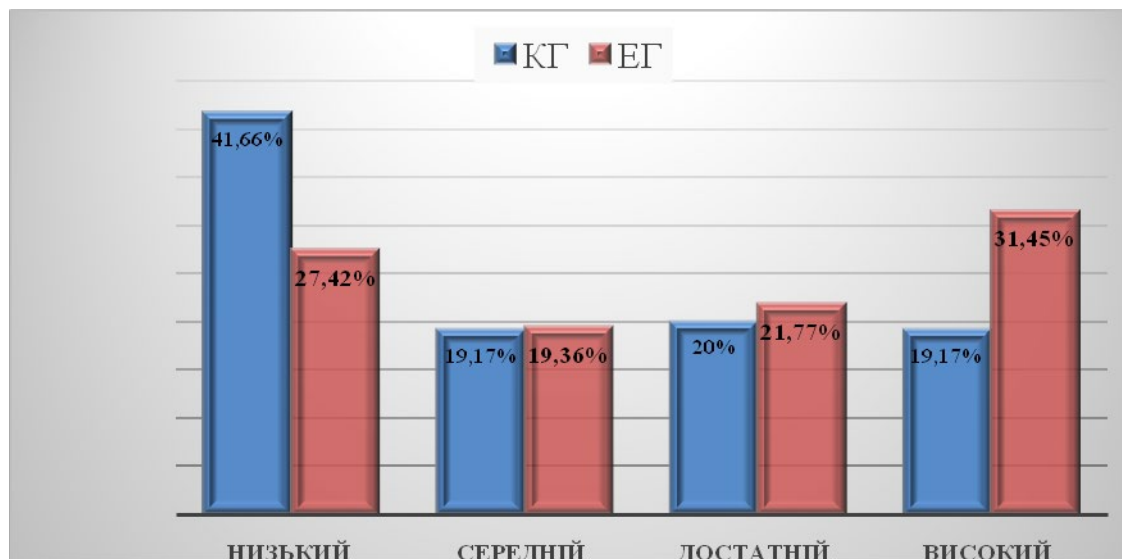

Рис. 2. Розподіл за рівнями сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи на контрольному етапі педагогічного експерименту

Таким чином, можемо констатувати, що за результатами реалізації формувальних заходів (дидактичних, організаційно-дидактичних і психолого-дидактичних впливів) суттєві позитивні динамічні зрушення спостерігалися щодо вияву певних компетентностей (на рівні окремих здатностей): предметно-методична компетентність (здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання, виховання й розвитку учнів; здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу); інформаційно-цифрова компетентність (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності); психологічна компетентність (здатність визначати й урахувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів); емоційно-етична компетентність (здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття й емоції, потреби, керувати власними емоційними станами); компетентність педагогічного партнерства (здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної й особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі); проектувальна компетентність (здатність проектувати осередки навчання, виховання й розвитку учнів); прогностична компетентність (здатність прогнозувати результати освітнього процесу; здатність планувати освітній процес); організаційна компетентність (здатність організувати процес навчання, виховання й розвитку учнів; здатність організувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності учнів); оцінювально-аналітична компетентність (здатність здійснювати оцінювання результатів навчання учнів; здатність аналізувати результати навчання учнів; здатність забезпечувати

самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів); інноваційна компетентність (здатність використовувати інновації в професійній діяльності; здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності); рефлексійна компетентність (здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати індивідуальні професійні потреби).

Проведені статистичні розрахунки засвідчили дієвість імплементації структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін на основі створення сукупності відповідних дидактичних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній праці вперше здійснено теоретичне узагальнення й практичне розв'язання наукової проблеми з дидактики вищої школи щодо формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Здобуті результати підтвердили правомірність сформульованої гіпотези, засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і надали верифіковані підстави щодо формулювання загальних висновків:

1. На основі вивчення, аналізу й теоретичного узагальнення наукової філософської та психолого-педагогічної літератури конкретизовано стан розроблення проблеми формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін у педагогічних закладах вищої освіти України. З'ясовано, що незважаючи на наявні доробки українських і зарубіжних учених щодо дослідження проблеми вдосконалення процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів відповідно до реалій сьогодення, до здійснення представленого дослідження не висвітлювалися питання формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

2. Визначено сутність поняття, зміст і структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. За результатами здійсненого теоретичного аналізу й узагальнення наукових підходів щодо сутнісного розуміння досліджуваного феномена виявлено, що поняття «дослідницько-діагностичні вміння» у педагогічній, психологічній та методичній літературі має різне змістове наповнення. Запропоновано уточнене визначення поняття «дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи», що розуміється як комплікативне особистісне утворення суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності, яке активно й системно формується й розвивається у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Структура дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи представлена як єдність взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мотиваційно-дослідницького; когнітивно-конструктивного;

діяльнісно-проектного; рефлексійно-діагностувального. Виокремлено та схарактеризовано їхнє змістовне наповнення.

3. Дефініційовано сукупність провідної та супідрядних дидактичних умов формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін як фундаційної основи розроблення відповідної дидактичної моделі. Сутність *провідної дидактичної умови* полягає в інтеграції самоосвітньої й академічної діяльності майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін на засадах збільшення науково-дослідної складової. Серед *супідрядних дидактичних умов виокремлюємо*: 1) індивідуалізацію процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін як засіб забезпечення потребісно-мотиваційної основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи; 2) створення ІТ-дидактичного середовища формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи; 3) стратегізацію процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін; 4) активацію дослідно-рефлексійної діяльності студентів – майбутніх учителів початкової школи. Визначені дидактичні умови покладено в основу розроблення структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

4. Розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функційну дидактичну модель формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Основу представленої авторської моделі складають чотири компонентні блоки, а саме: методологічно-дослідний; визначення когнітивно-конструктивної основи; реалізації дослідно-діагностичної діяльності; забезпечення рефлексійності дослідно-діагностичної діяльності. Методологічно-дослідний блок визначає стратегічну мету та конкретизовані цілі підготовки майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти; методологічна основа дослідження формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін складається з сукупності компетентісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного й аксіологічного. Визначено основні принципи формування досліджуваного дидактичного феномена.

5. Експериментальним шляхом перевірено дієвість структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Експериментальна перевірка розробленої й обґрунтованої авторської моделі підтвердила доцільність створення визначеної сукупності дидактичних умов, покладеної в основу її розроблення. Аналіз отриманих результатів засвідчив позитивну динаміку змін рівнів вияву сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи (в експериментальній групі), що доведено розрахунками коефіцієнта Пірсона (χ^2 емпіричне = 7,311).

Оброблення отриманих у ході експериментальної роботи даних за використання методів математичної статистики надало верифіковані підстави для підтвердження загальної гіпотези про те, що теоретичне обґрунтування структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, фундаційну основу якої становить створення сукупності визначених дидактичних умов, та її імплементація в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти забезпечує суттєве підвищення ефективності формування досліджуваного дидактичного феномена.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із формуванням дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи. Подальшого вивчення потребують сучасні педагогічні ідеї модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах урахування позитивного досвіду країн ЄС.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Загорулько М. О. Формування в майбутніх учителів початкової школи вмінь вивчення особистості молодшого школяра. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету «Педагогічні науки»*. 2017. № 79. С. 118–121.
2. Загорулько М. О. Аналіз структури дослідницьких умінь учителя початкової школи. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету «Педагогічні науки»*. 2017. № 80. С. 127–130.
3. Загорулько М. О. Методологічні основи формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи. *Наукові праці ЧНУ: наук. журнал (Педагогіка)*. 2017. Т. 303. Вип. 291. С. 162–167.
4. Загорулько М. О. Методологія визначення сукупності дидактичних умов формування дослідницько-діагностичних умінь у майбутніх вчителів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 143–147.
5. Загорулько М. О. Індивідуалізація процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін як засіб формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65/2019. Т. 2. С. 43–47.
6. Загорулько М. О., Малихін О. В. Дидактичний потенціал психолого-педагогічних дисциплін у контексті формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 8/2020. Т. 2. С. 63–66.

Публікації в наукових виданнях іноземних держав та у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз

7. Zahorulko M. O. The studying of future teachers' research and diagnostic skills as a psychological and pedagogical problem. *Perspectives of research and development: Collection of scientific articles*. SAUL Publishing Ltd, Dublin, Ireland, 2017. P. 126–128.

8. Zahorulko M. O. Training of Psychological and Pedagogical Disciplines as a Means of Ensuring the Need-Motivational Sphere of Future Primary School Teachers. *Хуманитарни Балкански изследвания*. 2020. Т. 4. № 1(7). С. 47–50.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Загорулько М. О. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи як психолого-педагогічна проблема. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації*: матеріали III міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 23-24 лют. 2017 р. Київ, 2017. С. 250–251.

10. Загорулько М. О. Особливості розуміння науково-дослідницької компетентності майбутніх учителів. *Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат*: матеріали міжн. наук.-практ. конф., Київ-Слупськ, 16-17 бер. 2017 р. Київ-Слупськ, 2017. С. 206–207.

11. Загорулько М. О. Особливості розуміння поняття професійна компетентність майбутнього учителя. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 2-3 лют. 2018 р., Запоріжжя, 2018. С. 27–29.

12. Загорулько М. О. Сутність та структура дослідницьких умінь педагога. *Молоді вчені 2018 – від теорії до практики*: матеріали IX міжн. конф. молодих учених, м. Дніпро, 16 лютого 2018 р., Дніпро, 2018. С. 247–250.

13. Загорулько М. О. Аналіз структури дослідницьких умінь учителя початкової школи в працях вітчизняних науковців. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали III міжн. наук.-практ. конф., м. Харків, 10 квіт. 2018 р., Харків, 2018. С. 224–227.

14. Загорулько М. О. Аналіз проблеми готовності майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності. *Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклики для університетів наук про життя*: матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 6-7 груд. 2018 р., Київ, 2018. С. 52–54.

15. Загорулько М. О. Практична підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах інноваційного освітнього середовища. *Якість вищої освіти: українська національна система та європейські практики*: матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 6-7 груд. 2018 р., Київ, 2018. С. 52–54.

16. Загорулько М. О. Особливості розуміння поняття дослідницька компетентність майбутніх учителів. *Наукові тренди постіндустріального*

суспільства: матеріали міжн. наук. конф., м. Рівне, 28 лютого 2020 р., Рівне, 2020. С. 101–103.

**Опубліковані праці, які додатково
відображають наукові результати дисертації**

17. Загорулько М. О., Малихін О. В. *Методологічна компетентність майбутніх вчителів. Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти* : монографія / за ред. проф. О. В. Малихіна. Ч. 2. Київ : НУБіП України, 2017. С. 96–121.

18. Загорулько М. О., Малихін О. В. *Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання. Стратегії інтеріоризації змісту професійної підготовки майбутніх філологів: теорія і практика*: монографія / за ред. проф. О. В. Малихіна. Ч. 1. Київ : ЦП "КОМПРИНТ", 2018. С. 45–71.

19. Загорулько М. О. *Методичні рекомендації з формування дослідницько-діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи*. Київ : Педагогічна думка, 2020. 48 с.

АНОТАЦІЯ

Загорулько М. О. Формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Інститут педагогіки НАПН України, Київ, 2021.

У дисертації вперше на основі системного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури обґрунтовано зміст, сутність і структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін, котрі розуміємо як комплікативне особистісне утворення суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності, яке активно й системно формується й розвивається у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Структуру дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи розглядаємо як єдність взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: мотиваційно-дослідницького; когнітивно-конструктивного; діяльнісно-проектного; рефлексійно-діагностувального. Визначено й обґрунтовано сукупність дидактичних умов як фундаційну основу розроблення структурно-функційної дидактичної моделі формування дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін. Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність впровадження структурно-функційної дидактичної моделі в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти, яка складається з чотирьох компонентних блоків: методологічно-дослідного; визначення когнітивно-конструктивної основи; реалізації дослідно-діагностувальної діяльності; забезпечення рефлексійності дослідно-діагностувальної діяльності.

Виявлено критерії, показники та рівні вияву сформованості дослідницько-діагностичних умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Ключові слова: майбутні вчителі початкової школи; дослідницько-діагностичні вміння; дидактичні умови; структурно-функційна дидактична модель формування дослідницько-діагностичних умінь; педагогічні заклади вищої освіти.

АННОТАЦІЯ

Загорулько М. О. Формирование исследовательско-диагностических умений будущих учителей начальной школы в процессе обучения психолого-педагогических дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Институт педагогики НАПН Украины, Киев, 2021.

В диссертации впервые на основе системного анализа научной психолого-педагогической литературы обосновано содержание, сущность и структура исследовательско-диагностических умений будущих учителей начальной школы в процессе обучения психолого-педагогических дисциплин, которые рассматриваются как компликативное личностное образование субъекта будущей профессионально-педагогической деятельности, которое активно и системно формируется и развивается в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. Структура исследовательско-диагностических умений будущих учителей начальной школы в процессе обучения психолого-педагогических дисциплин состоит из мотивационно-исследовательского; когнитивно-конструктивного; деятельностно-проектного; рефлексивно-исследовательского компонентов. Определена и обоснована совокупность дидактических условий как основа разработки структурно-функциональной дидактической модели формирования исследовательско-диагностических умений будущих учителей начальной школы в процессе обучения психолого-педагогических дисциплин. Разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена эффективность внедрения структурно-функциональной дидактической модели в образовательный процесс высших педагогических учебных заведений. Представленная модель состоит из четырех компонентных блоков: методологическо-исследовательской; определения когнитивно-конструктивной основы; реализации исследовательско-диагностической деятельности; обеспечения рефлексивности исследовательско-диагностической деятельности. Выявлены критерии, показатели и уровни проявления сформированности исследовательско-диагностических умений будущих учителей начальной школы в процессе обучения психолого-педагогических дисциплин.

Ключевые слова: будущие учителя начальной школы; исследовательско-диагностические умения; дидактические условия; структурно-функциональная дидактическая модель формирования исследовательско-диагностических умений; высшие педагогические учебные заведения.

ANNOTATION

Zahorulko M. O. Formation of future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines. – The manuscript.

The dissertation thesis submitted for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences on specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The thesis is the first attempt to systematically ground theoretical basis of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines. Future primary school teachers' research and diagnostic skills are regarded as a complicated personal formation of an agent of future professional and pedagogical activity which is actively shaped and developed while learning psychological and pedagogical disciplines.

The author has hypothesized the idea that the formation of future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines will be effective if the designed and substantiated structural-and-functional didactic model is implemented in educational process of pedagogical higher education institutions.

The thesis offers the substantiated structural-and-functional model of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines which consists of four components.

The combination of didactic conditions as the basis of the structural-and-functional didactic model of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines are determined and substantiated. The main aim of the leading didactic condition is to integrate the self-educational and academic activity of future primary school teachers in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines on the basis of increasing the research component. Subordinate didactic conditions include individualization of the process of learning psychological and pedagogical disciplines as a means of providing motivational basis for forming research and diagnostic skills of future primary school teachers; creation of IT-didactic environment for forming research competence of future primary school teachers; activation of future primary school teachers' research and reflection activities.

The criteria and indicators targeted at evaluating the levels of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines are defined and diagnostic tools are selected.

The experimental work connected with implementing the designed and theoretically substantiated model of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines supports the hypothesis formulated in research: the effectiveness of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines will

dramatically increased if the designed and theoretically substantiated structural-and-functional didactic model is implemented in educational process of pedagogical higher education institutions.

Key words: future primary school teachers; research and diagnostic skills; didactic conditions; structural-and-functional didactic model of forming future primary school teachers' research and diagnostic skills; pedagogical higher education institutions.